

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน
โรงเรียนบ้านอีตื้อดอนหวายขมิ้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มหาสารคาม เขต 1*

Development of Learning Promotion Model to Leadership Enhancement
for Student in Ban E-Teudonwaikamin School, Mahasarakham Primary
Educational Service Area Office 1

จิรนนท์ แก้วจันทา¹
Jiranun Keawjunta¹
โรงเรียนบ้านอีตื้อดอนหวายขมิ้น¹
Ban E-Teudonwaikamin School¹
Email : J.keawjunta@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน 3) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอีตื้อดอนหวายขมิ้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านอีตื้อดอนหวายขมิ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันในการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ในการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โดยเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็น ได้แก่ 1)ด้านมนุษยสัมพันธ์ 2)ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 4)ด้านทักษะการแก้ปัญหา 5)ด้านความเสียสละ 6) ด้านความรับผิดชอบ และ 7)ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ ตามลำดับ 2. รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน มีการดำเนินตามทฤษฎีระบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า โดยผ่าน กระบวนการ มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ

* Received May 16, 2021; Revised July 4, 2021; Accepted July 7, 2021

มีวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนมีวิธีการประเมินกิจกรรมการเสริมสร้าง เพื่อให้ได้ ผลลัพธ์ ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคู่มือรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิต้อดอนหวายขม้น ด้านความเหมาะสม โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้ โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการใช้รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิต้อดอนหวายขม้น 1)นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน หลังการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนสูงกว่าก่อนการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 24.88 คิดเป็นร้อยละ 83.73 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน 2)นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำ คะแนนประเมินรวม 2,643 คะแนน จากคะแนนประเมินเต็มรวม 3,120 ได้คะแนนเฉลี่ยรวม 132.15 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.17 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน 3)นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนตามรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนา; รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้; ภาวะผู้นำของนักเรียน

ABSTRACT

The objectives of the research article were 1) to study the current situation, desirable condition and needs are needed to strengthen student leadership, 2) to develop a model and assess the model enhancing student leadership, 3) to study the effect of using the model for enhancing student leadership in Ban E-Teudonwaikamin School, Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 1. The samples used in this research were students of Ban E-Teudonwaikamin School. The five-rating scale questionnaire, the semi-structured interview and the evaluation of the possibility. The statistics used in this research is average, standard deviation and modified priority index.

The results showed that; 1. The current condition in enhancing student leadership as a whole It was at a high level. Desirable in enhancing student leadership Ban E-Teudonwaikamin School overall was at the highest level. and the need needed to strengthen student leadership, in order of need, are 1) human relations, 2) self- confidence, 3) honesty, 4) problem-solving skills, 5) sacrifice, 6) Responsibility and 7) Leadership vision

respectively. 2. Student Leadership Reinforcement Model It is implemented according to the theory of systems consisting of inputs through the process. There are ways to strengthen student leadership. There are ways to assess reinforcement activities in order to get results. Results of suitability assessment Possibility of a model for enhancing student leadership found that it was appropriate and feasible. at the highest level. 3. The effect of using the model in enhancing student leadership 1)Students receiving student leadership development by using the model of enhancing student leadership After strengthening student leadership, it was higher than before, with a total score of 26.15, representing 83.86%, and passing the criteria by 80%. 2)Students receiving student leadership development by using the model of enhancing student leadership have behaviors that show leadership A total assessment score of 6776 points out of a full score of 7956, with a total mean of 132.86, representing 85.17% and passing the criteria by 80%. 3)Students participating in student leadership enhancement activities using a reinforcement model student leadership Overall, they were satisfied with the student leadership enhancement model at a high level.

Keywords : Development; Learning Promotion Model; Leadership Enhancement for Student

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมในทศวรรษใหม่เป็นยุคของความเร็วและความล้ำสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสารความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีข้อมูล ข่าวสารและการคมนาคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์จากยุคคอนกรีตไปสู่ยุคดิจิทัลโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อผู้คน ตลอดจนการเผชิญสิ่งยั่วยุหรือตัวแบบที่ไม่เหมาะสมต่างๆ รอบตัว ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างมาก ทั้งปัญหาด้านการปรับตัวปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กติดเกม ปัญหายาเสพติดปัญหาทางเพศ โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนที่มีทักษะชีวิตต่ำ ขาดภาวะผู้นำ ขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหาทางอารมณ์ จิตใจและมีความขัดแย้งในชีวิตได้ง่าย สอดคล้องกับ สุวรรณ เรืองกาญจนเศรษฐ์ (2553) กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการปลูกฝังหรือเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตั้งแต่วัยเรียนในระยะยาวเมื่อจบการศึกษาออกไปและก้าวเข้าสู่วัยรุ่นหรือเติบโตเป็นผู้ใหญ่อาจส่งผลให้ เป็นคนที่มีปัญหาพฤติกรรมหรือมีปัญหาขัดแย้งในจิตใจได้ดังนั้นครูจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี

ประสิทธิภาพให้ผู้เรียนภาวะผู้นำ และมีทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกัน เพื่อให้รอดพ้นจากการครอบงำความคิดของสื่อเทคโนโลยีและตั้งรับต่อการก้าวรุกรุกทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) และโลกในยุคศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า องค์ความรู้มากมายมหาศาลกำลังถูกสร้างขึ้นและหลั่งไหลไปสู่ทุกสังคมทั่วโลกอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน เกิดผลกระทบอย่างมากต่อสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนทุกระดับโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติ หากไม่ได้รับการดูแลและจัดการที่เหมาะสมก็จะก่อให้เกิดการสูญเสียกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ (สรวงมณท์ สิทธิสมาน, 2560)

นอกจากนี้การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นจะต้องดำเนินการเพื่อเตรียมคนไปเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรุนแรง พลิกผันและคาดไม่ถึงคนยุคใหม่ต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และการปรับตัว และทักษะที่เกี่ยวกับเด็กแห่งศตวรรษที่ 21 นั้น ได้แก่ ทักษะการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork & Leadership) (วิจารณ์ พานิช, 2556) ประกอบกับจิตวิญญาณที่ผู้นำยุคใหม่ต้องมีคือการมีวิสัยทัศน์ (Visionary) การมีความรักให้ลูกน้อง (Passionate) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) มีความยืดหยุ่น (Flexible) มีความสามารถในการจูงใจ (Inspiring) มีการใช้นวัตกรรม (Innovation) มีความกล้า (Courageous) มีจินตนาการสูง (Imaginative) ชื่นชมการทดลอง (Experimental) ความเป็นอิสระ (Independent) (ภารดี อนันต์นาวิ, 2553)

อีกทั้งภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับทักษะที่เด็กและเยาวชนจะต้องมีและได้รับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพคือทักษะการเรียนรู้และการคิดซึ่งได้แก่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม ทักษะการทำงานร่วมกัน การมีมนุษยสัมพันธ์ ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท ทักษะพื้นฐานด้านข้อมูลและทักษะชีวิต ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมีจริยธรรม การรู้จักรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัวการรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตนเอง ความสามารถในการขึ้นนำตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคมทักษะเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นทักษะที่จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักทำงานแก้ปัญหา สื่อสารและร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพไปตลอดชีวิตดังนั้นประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศ โดยการเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย “โมเดลประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” มาใช้เพื่อผลักดันประเทศให้หลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง ทฤษฎากรรมมนุษย์ที่เป็นกลุ่มพลังของชาติ คือ เด็กและเยาวชน การให้ความสำคัญกับศักยภาพของเด็กและเยาวชนย่อมเป็นการเตรียมการเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “เด็กวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า” (พสุ เดชะรินทร์, 2555) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญต่อนักเรียนและการพัฒนานักเรียนจึงเป็นภารกิจที่สำคัญที่จะต้องมีกลไกในการส่งเสริมให้ดำเนินงานกิจกรรม

นักเรียนแกนนำหรือกิจกรรมสภานักเรียน มุ่งเน้นให้คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นสมาชิกที่ดีต่อสังคม และส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงต้องขับเคลื่อนกิจกรรมนักเรียนแกนนำหรือกิจกรรมสภานักเรียนสู่สถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ การเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาโรงเรียน สภานักเรียนจึงเป็นรากฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เติบโตและเป็นพลังที่เข้มแข็งของชาติ (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, 2557)

โรงเรียนถือเป็นหน่วยปฏิบัติการทางการศึกษาที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด จึงมีบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำนักเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่นในการทำงานมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนในยุคการศึกษา 4.0 ที่มุ่งเน้นความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาประเทศผ่านกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน เช่นการประชุมสัมมนาภาวะผู้นำนักเรียน การฝึกอบรมทักษะผู้นำนักเรียนให้มีภาวะความเป็นผู้นำการส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติจากสภาพแวดล้อมจริง (สมาน อัครภูมิ, 2557)

โรงเรียนบ้านอิต้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 เป็นโรงเรียนประถมขนาดเล็ก ตั้งอยู่ตำบลบ้านศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า โรงเรียนบ้านอิต้อดอนหวายขม้น จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นให้ผู้เรียน บุคลากรและสถานศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งสู่ประชาคมอาเซียน โดยชุมชนมีส่วนร่วมและพึงพอใจ โรงเรียนมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำ และพัฒนาทักษะชีวิตให้กับผู้เรียน แต่จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในภาพรวมของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา(SAR) ประจำปีการศึกษา 2562 พบว่า ผู้เรียนยังไม่บรรลุผลตามเกณฑ์ที่คาดหวังด้านคุณภาพผู้เรียนในประเด็นการยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลายและการมีภาวะผู้นำในด้านความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านความเสียสละอีกทั้งจากผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามที่ผ่านมาได้มีข้อเสนอแนะในจุดที่ควรพัฒนาว่า โรงเรียนควรจัดให้มีการพัฒนาผู้เรียนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำ ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออกและควรปลูกฝังค่านิยมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร โดยครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้สอดแทรกในการสอน และในโครงการหรือกิจกรรม (โรงเรียนบ้านอิต้อดอนหวายขม้น, 2562)

จากการรายงานการคัดเลือกประธานนักเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนของโรงเรียนบ้านอิ๊ดออดอนหวายขมื่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า นักเรียนขาดความมั่นใจในการลงสมัครรับเลือกตั้ง อาจเนื่องมาจากนักเรียนไม่มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำไม่ต้องการรับผิดชอบภาระงาน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากขาดการฝึกความเป็นผู้นำขาดการฝึกความรับผิดชอบต่อสังคมรอบตัว ขาดการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการประสานงาน ขาดทักษะในด้านการให้ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม อีกทั้งขาดความกล้าที่จะแสดงออก ซึ่งเหล่านี้เป็นทักษะความสามารถของผู้นำนักเรียนที่ควรมีในยุคปัจจุบันขณะที่โรงเรียนบ้านอิ๊ดออดอนหวายขมื่นจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา มีนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนยังไม่มีรูปแบบการดำเนินงานสภานักเรียนและกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนแกนนำที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีขั้นตอนการได้มาของผู้นำนักเรียน โดยเฉพาะประธานสภานักเรียน จึงส่งผลทำให้การบริหารงานด้านผู้นำนักเรียนไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะการได้ของผู้นำบางปีการศึกษาเกิดจากการบังคับไม่ได้เกิดจากความสมัครใจ ซึ่งการได้มาซึ่งผู้นำนักเรียนควรจากการสมัครของนักเรียน โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตย ควรได้ผู้นำที่เป็นต้นแบบที่ดีให้กับรุ่นน้องเพราะนักเรียนแกนนำถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียน เพราะเป็นงานที่นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน และเป็นกิจกรรมที่จะปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ความเป็นประชาธิปไตยมีจิตวิญญาณในการใช้ธรรมาภิบาล รู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมอย่างมีระบบ โดยรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนมีส่วนร่วมและมีประสบการณ์ในด้านการบริหารและการปกครองนักเรียนโดยนักเรียนและเพื่อนนักเรียนฝึกฝนการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนักเรียน (โรงเรียนบ้านอิ๊ดออดอนหวายขมื่น, 2561)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารโรงเรียนบ้านอิ๊ดออดอนหวายขมื่น มีความตระหนักถึงสภาพปัญหาและความสำคัญของการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำนักเรียน จึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิ๊ดออดอนหวายขมื่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยการศึกษาขององค์ประกอบภาวะผู้นำของนักเรียนจากแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำต่างๆ และสร้างชุดกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนระดับประถมศึกษาเพื่อให้ได้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และเกิดการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายคือคณะกรรมการสภานักเรียนและนักเรียนแกนนำในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน และเพื่อให้นักเรียนเป็นผู้มีภาวะผู้นำที่ดี สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนในฐานะเยาวชนที่จะเจริญเติบโตเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

2.3 เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้ทราบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

3.2 ได้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบและจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ระยะที่ 3 การนำรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนไปใช้และการประเมินผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันในการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.51$, S.D.=0.28) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากและปานกลางโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านมนุษยสัมพันธ์ ($\bar{x} = 3.61$, S.D.=0.30) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ในการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.77$, S.D.=0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เช่นเดียวกัน โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ($\bar{x} = 4.81$, S.D.=0.25) และความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โดยเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็น ได้แก่ 1)ด้านมนุษยสัมพันธ์ 2)ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3)ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 4)ด้านทักษะการแก้ปัญหา 5)ด้านความเสียสละ 6)ด้านความรับผิดชอบ และ 7)ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำตามลำดับ

5.2 ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอีด้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน มีการดำเนินตามทฤษฎีระบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า(Input)โดยผ่านกระบวนการ(Process) มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ มีวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนมีวิธีการประเมินกิจกรรมการเสริมสร้าง เพื่อให้ได้ ผลลัพธ์ (Output)ดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้าง 3 หน่วยกิจกรรม ดังนี้ ชุดกิจกรรมที่ 1 มิตรภาพตนเองและการแก้ปัญหา ชุดกิจกรรมที่ 2 ผู้พิทักษ์คุณธรรม ชุดกิจกรรมที่ 3 ผู้นำยุค 5.0 ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคู่มือรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน ด้านความเหมาะสมโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นไปได้ โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมากที่สุด

5.3 ผลการใช้รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอีด้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า 1)นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน หลังการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนสูงกว่าก่อนการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 24.88 คิดเป็นร้อยละ 83.73 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน 2)นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำ คะแนนประเมินรวม 2,643 คะแนน จากคะแนนประเมินเต็มรวม 3,120 ได้คะแนนเฉลี่ยรวม 132.15 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.17 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน 3)นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนตามรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของ

นักเรียนโรงเรียนบ้านอืดดอนหวายขมื่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก(ค่าเฉลี่ย 4.42)

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็น ได้แก่ 1)ด้านมนุษยสัมพันธ์ 2)ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3)ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 4)ด้านทักษะการแก้ปัญหา 5)ด้านความเสียสละ 6)ด้านความรับผิดชอบ และ 7)ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำตามลำดับ สอดคล้องกับแนวคิดของ DuBrin (2010) ไพศาล จันทรภักดี (2558) เสถียร เป้นเหลือ (2553) ที่กล่าวว่า การเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งชักจูงบุคคลอื่นให้ทำตาม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และสามารถนำองค์กรไปสู่ทิศทางที่ทำให้เกิดความสมัคสมานสามัคคีและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน(Cohesive and Coherent) ซึ่งผู้นำสามารถทำกระบวนการนี้ให้บรรลุผลสำเร็จได้ก็โดยการประยุกต์คุณสมบัติต่างๆ(Attributes) ของการเป็นผู้นำ เช่น ความเชื่อ(Beliefs)ค่านิยม(Values) จริยธรรม (Ethics) คุณลักษณะ(Character) ความรู้(Knowledge) และทักษะ(Skills) ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับลักษณะผู้นำที่ดี 9 ประการ ของ จิมมี่ ทองพิมพ์ (2553) ที่ให้ความหมายของผู้นำ คือ บุคคลที่มีความสามารถใช้ศาสตร์และศิลปะในการประสานงาน ควบคุม ผลักดันและจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติตามภารกิจตามความคิดเห็น ให้คำแนะนำและออกคำสั่ง เพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งประกอบด้วยลักษณะผู้นำที่ดี 9 ประการ คือ 1)ความสามารถแก้ปัญหาอย่างมีระบบ 2)ความเสียสละ 3)จิตใจเอื้อเฟื้อ 4)ความซื่อสัตย์ 5)ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน 6)กล้าตัดสินใจ 7)ความเชื่อมั่นในตัวเอง 8)ความสามารถวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลและยุติธรรม มนุษย์สัมพันธ์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น และ 9)ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

6.2 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนประกอบด้วย 3 ชุดกิจกรรมมี 7 กิจกรรมย่อย ซึ่งมีลักษณะเป็นเชิงระบบ คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ปัจจัยนำเข้าเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำนักเรียน 7 ด้าน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความเชื่อมั่นในตนเองด้านทักษะการแก้ปัญหา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเสียสละ ด้านความรับผิดชอบ และด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ กระบวนการ เป็นวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้การอภิปรายกลุ่ม กรณีตัวอย่างบทบาทสมมติ และ เกม และมีขั้นตอนกิจกรรมการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนกิจกรรมที่ 1-7 ขึ้นนำขึ้นกิจกรรมขั้นวิเคราะห์ ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล และผลลัพธ์ เป็นวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำของโรงเรียนบ้านอืดดอนหวายขมื่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านองค์ประกอบของรูปแบบสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุทธนา อุทโธ, ปรีชา คัมภีรปรกรณ์, ศิกานต์ เพ็ชรธัญญกรณ์, วิจิตรรา

วงศ์อนุสิทธิ์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตสาธารณะของคณะกรรมการสถานักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีองค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบย่อย คือ 1)มีความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสาธารณะ ได้แก่ รู้ถึงสิทธิและหน้าที่และรู้ทันการเปลี่ยนแปลง 2)มีความคิดเชิงจิตสาธารณะ ได้แก่มีการตัดสินใจเชิงจริยธรรมและรู้ผลแห่งการกระทำ 3)มีการปฏิบัติตนเชิงจิตสาธารณะ ได้แก่ การหลีกเลี่ยงการปฏิบัติ การถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมผลการประเมินความเหมาะสมของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โรงเรียนบ้านอิ้อตตอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ด้านความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฤทัยทรัพย์ ดอกคำ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า แนวทางการบริหารมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

6.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวิทย์ ยอดสละ (2556) ได้ใช้โปรแกรมในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการพัฒนาตามโปรแกรมภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า โดยความพึงพอใจรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากและยังสอดคล้องกับ ยุทธนา อุทโธ, ปรีชา คัมภีรปรกรณ์, ศิกานต์ เพียรธัญญกรณ์, วิจิตร วังศ์อนุสิทธิ์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตสาธารณะของคณะกรรมการสถานักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้เข้ารับการพัฒนาที่มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดที่ปรากฏเช่นนี้ เนื่องจากการพัฒนารูปการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนในครั้งนี้ได้ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และมีความน่าเชื่อถือ โดยเริ่มจากการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา บทความ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศเพื่อเป็นสารสนเทศประกอบการร่างองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียนมีการสำรวจสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและจัดลำดับความต้องการในการพัฒนา

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิตื้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของผู้นำนักเรียนให้มีภาวะผู้นำที่สังคมต้องการ ดังนั้น ผู้บริหารและครูผู้ที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันพัฒนา โดยใช้กิจกรรมตามรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนและปรับกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ารูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิตื้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 นี้ใช้ได้ผลกับนักเรียน และสามารถปรับใช้ได้กับงานกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน

7.2.2 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิตื้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ควรจะได้มีการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับนักเรียนวัยอื่นๆ

7.2.3 การนำรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิตื้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ใช้ส่งเสริมภาวะผู้นำนักเรียนไปใช้ในสถานศึกษาอื่นๆ โดยปรับให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษาตนเอง

7.2.4 ควรใช้รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิตื้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรวิจัยรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนบ้านอิตื้อดอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในคุณลักษณะอื่นๆ เพื่อให้ครอบคลุมภาวะผู้นำสำหรับนักเรียนและเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน

8. บรรณานุกรม

พลุ เดชะรินทร์. (2555). **มองมุมใหม่ ไขสมการความสำเร็จ**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯธุรกิจ.

เพ็ญพร ทองคำสุก. (2553). **ตัวแบบสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ไพศาล จันทรภักดี. (2558). การพัฒนาภาวะผู้นำเยาวชน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการโดยใช้กระบวนการหลักสูตร. วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ภาวดี อนันต์นาวี. (2553). หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ยุทธนา อุทโธ, ปรีชา คัมภีรปกรณ์, ศิกานต์ เพียรธัญญกรณ์, วิจิตรา วงศ์อนุสิทธิ์. (2558). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตสาธารณะของคณะกรรมการสถานักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2(38). 167-174.
- โรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น. (2561). รายงานการคัดเลือกประธานนักเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนของโรงเรียนบ้านอิ้อตดอนหวายขม้น. มหาสารคาม : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1.
- _____. (2562). รายงานผลการดำเนินงานแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา (SAR) ประจำปีการศึกษา 2562. มหาสารคาม : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1.
- ฤทัยทรัพย์ ดอกคำ. (2559). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิจารณ์ พาณิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สมาน อัสวภูมิ. (2557). การบริหารสถานศึกษาตามแนวการปฏิรูปการศึกษายุคใหม่(ฉบับปรับปรุง). อุบลราชธานี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สรวงมณต์ สิทธิสมาน. (2560). การบริหารจัดการสื่อดิจิทัลเพื่อเด็กปฐมวัย. นครปฐม : สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน. (2557). การพัฒนากิจกรรมนักเรียน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์. (2553). กลยุทธ์การดูแลและสร้างเสริมสุขภาพ “วัยรุ่น”. กรุงเทพฯ : ชัยเจริญ.

- สุวิทย์ ยอดสละ. (2556). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เสถียร แป้นเหลือ (2553). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับผู้บังคับการกิจกรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- DuBrin. (2010). *Leadership: Research Finding Practice and Skills*. Boston : Houghton Mifflin Company.